

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (trečioji kolegija) SPRENDIMAS

2024 m. liepos 11 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – SESV 49 straipsnis – Naudojimosi valstybei priklausančia pajūrio valda koncesija – Pasibaigimas ir atnaujinimas – Nacionalinės teisės nuostatos, numatančios valstybei priklausančiuose valdose pastatytų neišmontuojamų objektų neatlygintą perdavimą valstybei – Apribojimas – Nebuvimas“

Byloje C-598/22

dėl *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba, Italija) 2022 m. rugsėjo 15 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2022 m. rugsėjo 16 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Società Italiana Imprese Balneari Srl

prieš

Comune di Rosignano Marittimo,

Ministero dell' Economia e delle Finanze,

Agenzia del demanio – Direzione regionale Toscana e Umbria,

Regione Toscana

TEISINGUMO TEISMAS (trečioji kolegija),

kuri sudaro kolegijos pirmininkė K. Jürimäe, trečiosios kolegijos teisėjo pareigas einantis Teisingumo Teismo pirmininkas K. Lenaerts, teisėjai N. Piçarra, N. Jääskinen ir M. Gavalec (pranešėjas),

generalinė advokatė T. Čapeta,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– *Società Italiana Imprese Balneari Srl*, atstovaujamos *avvocati* E. Nesi ir R. Righi,

* Proceso kalba: italų.

- *Comune di Rosignano Marittimo*, atstovaujamos *avvocato* R. Grassi,
 - Italijos vyriausybės, atstovaujamos G. Palmieri, padedamos *avvocati dello Stato* P. Palmieri ir L. Delbono,
 - Europos Komisijos, atstovaujamos L. Armati, L. Malferrari ir M. Mataija,
- susipažinęs su 2024 m. vasario 8 d. posėdyje pateikta generalinės advokatės išvada,
priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl SESV 49 ir 56 straipsnių išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Società Italiana Imprese Balneari Srl* (toliau – SIIB) ir *Comune di Rosignano Marittimo* (Rozinjano Maritimo savivaldybė, Italija, toliau – savivaldybė) ginčą dėl pastarosios sprendimų, kuriais ši konstatavo, kad pasibaigus SIIB suteiktai naudojimosi valstybei priklausančia pajūrio valda koncesijai Italijos valstybė neatlygintinai įgijo nuosavybės teisę į šioje valdoje pastatytus statinius, todėl padidino mokesčių už naudojimąsi valstybei priklausančiu turtu.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

- 3 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje (OL L 376, 2006, p. 36; toliau – Paslaugų direktyva) 44 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje numatyta:
„Valstybės narės priima įstatymus ir kitus teisės aktus, kurie, įsigalioję ne vėliau kaip iki 2009 m. gruodžio 28 d., įgyvendina šią direktyvą.“

Italijos teisė

- 4 1942 m. kovo 30 d. Karaliaus dekretu Nr. 327 (GURI, Nr. 93, 1942 m. balandžio 18 d.) patvirtinto *Codice della Navigazione* (Laivybos kodeksas) 49 straipsnio „Neišmontuojamų objektų perdavimas“ 1 dalyje nustatyta:
„Jei koncesijos sutartyje nenustatyta kitaip, pasibaigus koncesijos terminui, valstybei priklausančioje valdoje pastatytus neišmontuojamus objektus įgyja valstybė, nemokėdama jokios kompensacijos ar atlygio, o koncesijos davėjas gali nurodyti juos nugriauti ir taip atkurti ankstesnę valstybei priklausančio turto būklę.“
- 5 Pagal 2006 m. gruodžio 27 d. *legge n. 296 – Disposizioni per la formazione del bilancio annuale e pluriennale dello Stato (legge finanziaria 2007)* (Įstatymas Nr. 296 dėl nuostatų, susijusių su metinio ir daugiamečio valstybės biudžeto formavimu (2007 m. Finansų įstatymas) (GURI,

Nr. 299, paprastais priedas Nr. 244, 2006 m. gruodžio 27 d.) 1 straipsnio 251 dalį perdavus valstybės nuosavybėn koncesininko pastatytus objektus, jiems taikomas didesnis mokestis, nes šie statiniai laikomi valstybei priklausančios valdos priklausiniais.

- 6 2013 m. rugsėjo 24 d. Toskanos regiono tarybos vadovo dekreto Nr. 52/R 1 straipsniu buvo iš dalies pakeistas 2001 m. Toskanos regiono tarybos vadovo dekretas Nr. 18/R, įtraukiant į jį 44bis straipsnį; jame numatyta:

„Lengvai išmontuojamais ir pašalinamais laikomi pastatai ir konstrukcijos, naudojami turistinei-rekreacinei veiklai vykdyti, pastatyti ant žemės arba po žeme valstybei priklausančiose pajūrio valdose, kurioms taikoma koncesija, ir kurie <...> naudojant įprastus techninius metodus gali būti visiškai pašalinti, atitinkamai atkuriant ankstesnę valdos būklę, per ne daugiau kaip 90 dienų.“

Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

- 7 Nuo 1928 m. SIIB nepertraukiamai valdė savivaldybės teritorijoje esantį pajūrio kurortą, kurio didžioji dalis yra valstybei priklausančioje pajūrio valdoje. SIIB teigia šioje teritorijoje teisėtai pastačiusi keletą statinių, kurių dalis įtraukta į 1958 m. išduotą paėmimo valstybės nuosavybėn liudijimą. Kiti statiniai pastatyti vėliau, 1964–1995 m.
- 8 2007 m. lapkričio 20 d. sprendimu savivaldybė įvairius valstybei priklausančioje pajūrio valdoje pastatytus objektus priskyrė prie šios valdos priklausinių ir pripažino juos sunkiai pašalinamais. Savivaldybė *ex lege* įgijo nuosavybės teisę į šiuos objektus pasibaigus koncesijai Nr. 36/2002, kuri galiojo nuo 1999 m. sausio 1 d. iki 2002 m. gruodžio 31 d. ir buvo pratęsta iki 2008 m. gruodžio 31 d. suteikus koncesiją Nr. 27/2003.
- 9 2008 m. rugsėjo 23 d. savivaldybė informavo SIIB apie dar neperimtų valstybei priklausančių valdų priklausinių perdavimo valstybės nuosavybėn procedūros pradžią, tačiau šios procedūros neužbaigė.
- 10 Kiek vėliau ji suteikė šiai bendrovei naują koncesiją Nr. 181/2009 dėl valstybei priklausančios pajūrio valdos šešerių metų laikotarpiui nuo 2009 m. sausio 1 d. iki 2014 m. gruodžio 31 d. (toliau – 2009 m. koncesija).
- 11 Remdamasi 2013 m. rugsėjo 24 d. Toskanos regiono tarybos vadovo dekreto Nr. 52/R 1 straipsniu SIIB pareiškė, kad visus valstybei priklausančioje pajūrio valdoje esančius objektus galima pašalinti per 90 dienų, todėl juos reikia pripažinti lengvai pašalinamais.
- 12 2014 m. vasario 3 d. savivaldybė suteikė nagrinėjamiems objektams tokį statusą, tačiau 2014 m. lapkričio 26 d. sprendimu jį panaikino tuo pagrindu, kad valstybei priklausančioje valdoje, kuriai taikoma koncesija, esančius objektus valstybė jau buvo įgijusi pagal Laivybos kodekso 49 straipsnį.
- 13 Pastarąjį sprendimą SIIB apskundė *Tribunale amministrativo regionale della Toscana* (Toskanos regiono administracinis teismas, Italija).
- 14 2015 m. balandžio 16 d. sprendimu savivaldybė dar kartą patvirtino, kad pagal koncesiją suteiktoje teritorijoje pastatyti pastatai yra valstybei priklausančių valdų priklausiniai. Taigi 2009–2015 m. laikotarpiu ji jiems nustatė didesnę mokestį pagal 2006 m. gruodžio 27 d. Įstatymo Nr. 296 1 straipsnio 251 dalį. Kitais aktais savivaldybė nustatė už paskesnius metus mokėtinas sumas.

- 15 Pirmesniame punkte nurodytus sprendimus SIIB apskundė tam pačiam teismui. 2021 m. kovo 10 d. sprendimu šis teismas visus skundus atmetė, o SIIB dėl šio sprendimo padavė apeliacinį skundą *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba), t. y. nagrinėjamą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.
- 16 *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) nurodo, kad Laivybos kodekso 49 straipsnis aiškinamas taip, kad pasibaigus koncesijai valstybė nuosavybės teisę į objektus įgyja automatiškai, net jei koncesija atnaujinama, nes dėl atnaujinimo nutrūksta teisėto pagrindo naudotis valstybei priklausančia valda tęstinumas. Atvirkščiai, pratęsus koncesiją prieš pasibaigiant įprastam jos galiojimui, koncesininkų valstybei priklausančioje valdoje pastatyti objektai lieka jų išimtinė privati nuosavybė iki koncesijos pabaigos ar išankstinio panaikinimo ir už tuos objektus nereikia mokėti jokio mokesčio.
- 17 Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad kaip pirmoji instancija bylą nagrinėjęs *Tribunale amministrativo regionale della Toscana* (Toskanos regiono administracinis teismas) nusprendė, kad ir 1958 m. paėmimo valstybės nuosavybėn liudijimas, ir 2009 m. koncesija sukėlė galutines pasekmes, nes SIIB nustatytu laiku jų neužginčijo. Šis teismas pridūrė, kad valstybei priklausančioje pajūrio valdoje SIIB pastatyti objektai sunkiai pašalinamais šios valdos priklausiniais pripažinti ne vienašaliu savivaldybės sprendimu, o bendru sutarimu, išreikštu abiejų šalių pasirašytoje koncesijos sutartyje.
- 18 Teismas, be kita ko, atmetė teiginį, kad Laivybos kodekso 49 straipsnio taikymas lemia faktinį koncesininko turto nusavinimą be kompensacijos. Iš tiesų pagal šią nuostatą valstybė neatlygintinai įgyja nuosavybės teisę į jai priklausančioje valdoje pastatytus neišmontuojamus objektus tik jei koncesijos sutartyje nenustatyta kitaip. Vadinasi, taisyklė dėl neatlygintino įgijimo taikoma tik šalių sutikimu.
- 19 Vis dėlto SIIB teigia, kad koncesijos atnaujinimo atveju valstybei priklausančiose pajūrio valdose koncesininkų pastatytų sunkiai pašalinamų objektų perdavimas valstybės nuosavybėn neskiriant kompensacijos prieštarauja Sąjungos teisei ir ypač SESV 49 ir 56 straipsniams, kaip jie išaiškinti 2016 m. sausio 28 d. Sprendime *Laezza* (C-375/14, EU:C:2016:60). Remiantis *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) jurisprudencija, neatlygintiną perdavimą valstybės nuosavybėn pateisina būtinumas užtikrinti, kad neišmontuojami objektai, kuriuos ketinama palikti valstybei priklausančioje valdoje, būtų visiškai prieinami koncesijos davėjui. Kai dar nepasibaigusi koncesija nepertraukiamai atnaujinama, Laivybos kodekso 49 straipsnyje numatytas perdavimas nėra pagrįstas. Be to, dėl tokio perdavimo tuo pačiu turtu suinteresuotų kitų valstybių narių ūkio subjektų įsisteigimas taptų mažiau patrauklus, o koncesininkui tektų neproporcingai paaukoti savo teises, nes jis privalėtų neatlygintinai perduoti savo turtą valstybei.
- 20 Savivaldybė savo ruožtu primena, kad 2009 m. koncesiją ji suteikė ne automatiškai atnaujindama koncesiją Nr. 27/2003, o atlikusį specialų tyrimą, per kurį pasinaudojo turima diskrecija. Taigi, anot jos, buvo numatyta vertinti naują koncesiją visiškai atskirai nuo ankstesniosios. Be to, tai, kad koncesijos sutartyje nebuvo priešingų nuostatų, rodo, jog koncesininkas pripažino nuosavybės teisės į pastatytus objektus praradimą suderinamu su bendra ekonomine koncesijos sutarties pusiausvyra.
- 21 Atsakydamas į Teisingumo Teismo prašymą pateikti papildomos informacijos, 2023 m. rugsėjo 8 d. prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodė, kad SIIB išsaugojo suinteresuotumą ginčyti valstybei priklausančiose pajūrio valdose jos pastatytų neišmontuojamų objektų perdavimą valstybės nuosavybėn, ir ji gali remtis šiuo suinteresuotumu reikšdama ieškinį

dėl koncesijos davėjo sprendimo nustatyti jai didesnę mokestį. Šis teismas taip pat pažymėjo, kad tokių objektų nuosavybės teisės perdavimas valstybei įvyksta automatiškai, pasibaigus naudojimosi valdomis koncesijai. Galimas administracinis ar teismo sprendimas konstatuoti valstybės nuosavybės teisę į šiuos objektus yra tik deklaratyvus ir pagrindžia koncesijos davėjo teisę padidinti mokėtiną mokestį.

- 22 Šis teismas taip pat nurodo, kad nagrinėjamu atveju valstybei priklausančiose pajūrio valdose SIIB pastatyti neišmontuojami objektai buvo perduoti valstybės nuosavybėn 2008 m. gruodžio 31 d., pasibaigus koncesijos Nr. 27/2003 galiojimui. Dėl šio perdavimo savivaldybė nuo 2009 m. nustatė SIIB didesnę mokėtiną mokestį.
- 23 Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės pažymėjo, kad Laivybos kodeksas vienodai taikomas Italijos ir kitų valstybių narių ūkio subjektams.
- 24 Šiomis aplinkybėmis *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar pagal SESV 49 ir 56 straipsnius ir iš 2016 m. sausio 28 d. Sprendimo *Laezza* (C-375/14, EU:C:2016:60) išplaukiančius principus, kiek jie yra taikytini, draudžiama nacionalinės teisės nuostata, kaip antai [Laivybos kodekso] 49 straipsnį, aiškinti taip, kad pasibaigus koncesijos galiojimui, jeigu ji buvo nepertraukiamai atnaujinama, net ir sudarant naują sutartį, koncesininkas privalo neatlygintinai ir be kompensacijos perduoti valstybės nuosavybėn statybos objektus, pastatytus valstybei priklausančioje valdoje kaip kurorto veiklai skirto turto komplekso dalis, nes toks neatidėliotinas perdavimas gali būti laikomas apribojimu, viršijančiu tai, kas būtina nacionalinės teisės aktų leidėjo iš tikrųjų siekiamam tikslui pasiekti, todėl yra neproporcingas šiam tikslui?“

Dėl prašymo atnaujinti žodinę proceso dalį

- 25 2024 m. balandžio 17 d. Teisingumo Teismo kanceliarija gavo dokumentą, juo SIIB prašė atnaujinti žodinę proceso dalį pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 83 straipsnį.
- 26 Savo prašymą SIIB grindžia tuo, kad išvados 103 punkte generalinė advokatė tariamai peržengė prejudicinio klausimo dalyko ribas, nes netiesiogiai, bet tikrai, padarė išvadą, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamomis teisės nuostatomis nebuvo pažeistas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 17 straipsnis.
- 27 Šiomis aplinkybėmis SIIB prašo surengti teismo posėdį, kad laikantis rungimosi principo būtų galima aptarti klausimą dėl Chartijos 17 straipsnio svarbos nagrinėjamai bylai.
- 28 Šiuo klausimu primintina, kad, pirma, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statute ir Procedūros reglamente šio statuto 23 straipsnyje nurodytiems suinteresuotiesiems asmenims nenumatyta galimybės pateikti pastabų dėl generalinio advokato išvados (2000 m. vasario 4 d. Nutarties *Emesa Sugar*, C-17/98, EU:C:2000:69, 2 punktą ir 2022 m. birželio 9 d. Sprendimo *Préfet du Gers et Institut national de la statistique et des études économiques*, C-673/20, EU:C:2022:449, 40 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).

- 29 Antra, pagal SESV 252 straipsnio antrą pastraipą generalinis advokatas viešame posėdyje visiškai nešališkai ir nepriklausomai teikia motyvuotą išvadą dėl bylų, kuriose pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statutą jis privalo dalyvauti. Taigi tai yra ne Teisingumo Teismui nepriklausančios institucijos nuomonė, skirta teisėjams ar šalims, o individuali, motyvuota ir viešai išreikšta pačios institucijos nario nuomonė. Šiomis aplinkybėmis šalys negali pateikti nuomonės dėl generalinio advokato išvados. Taip pat pažymėtina, kad Teisingumo Teismo nesaisto nei generalinio advokato išvada, nei ją grindžiantys motyvai. Taigi suinteresuotojo asmens nesutikimas su generalinio advokato išvada, nepaisant to, kokie klausimai joje nagrinėjami, savaime negali būti motyvas, pateisiantis žodinės proceso dalies atnaujinimą (2022 m. birželio 9 d. Sprendimo *Préfet du Gers et Institut national de la statistique et des études économiques*, C-673/20, EU:C:2022:449, 41 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 30 Vis dėlto pagal Procedūros reglamento 83 straipsnį Teisingumo Teismas, išklauses generalinį advokatą, gali bet kada nutarti atnaujinti žodinę proceso dalį, jeigu, be kita ko, mano, kad jam nepateikta pakankamai informacijos, arba jeigu nagrinėjant bylą reikia remtis argumentu, dėl kurio šalys ar Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodyti suinteresuotieji asmenys nepateikė nuomonės.
- 31 Šiuo atveju taip nėra.
- 32 Pirma, pažymėtina, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo klausime prašoma išaiškinti SESV 49 ir 56 straipsnius, susijusius atitinkamai su įsisteigimo laisve ir laisve teikti paslaugas. Šis teismas konkrečiai neprašė Teisingumo Teismo išaiškinti Chartijos 17 straipsnio, susijusio su teise į nuosavybę.
- 33 Antra, savo išvados 103 punkte generalinė advokatė tik priminė esamą Teisingumo Teismo jurisprudenciją, pagal kurią nacionalinės teisės nuostatose įtvirtinto ribojimo nagrinėjimas pagal SESV 49 straipsnį taip pat apima galimus Chartijos 15–17 straipsniuose numatytų teisių ir laisvių įgyvendinimo ribojimus, todėl atskirai nagrinėti Chartijos 17 straipsnyje įtvirtintos teisės į nuosavybę nereikia (šiuo klausimu žr. 2017 m. gruodžio 20 d. Sprendimo *Global Starnet*, C-322/16, EU:C:2017:985, 50 punktą ir 2022 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Cilevičs ir kt.*, C-391/20, EU:C:2022:638, 56 punktą).
- 34 Kadangi savo prašymu atnaujinti žodinę proceso dalį SIIB iš tiesų siekia nuginkčyti šį vertinimą, pakanka priminti, jog iš šio sprendimo 29 punkte nurodytos jurisprudencijos matyti, kad suinteresuotojo asmens nesutikimas su generalinio advokato išvada, nepaisant to, kokie klausimai joje nagrinėjami, savaime negali būti motyvas, pateisiantis žodinės proceso dalies atnaujinimą.
- 35 Trečia, nagrinėjamu atveju Teisingumo Teismas mano, kad turi visą informaciją, būtiną atsakyti į jam pateiktą klausimą.
- 36 Šiomis aplinkybėmis nereikia atnaujinti žodinės proceso dalies.

Dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtumo

- 37 Italijos vyriausybė rašytinėse pastabose teigia, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra nepriimtinas, nes Teisingumo Teismui pateiktas klausimas nėra svarbus sprendimui pagrindinėje byloje priimti.

- 38 Šiuo klausimu primintina, kad, remiantis suformuota jurisprudencija, vykstant SESV 267 straipsnyje numatytam Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimui, tik pagrindinę bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes turi įvertinti, ar reikia pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kad galėtų priimti savo sprendimą, ir Teisingumo Teismui pateikiamo klausimo svarbą. Darytina išvada, kad su Sąjungos teise susijusiam prejudiciniam klausimui taikoma svarbos prezumpcija, kurią galima nugincyti, jeigu akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas ar galiojimo įvertinimas visiškai nesusijęs su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo aplinkybėmis ar dalyku (šiuo klausimu žr. 1981 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Foglia*, 244/80, EU:C:1981:302, 15 ir 18 punktus; 1999 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Beck et Bergdorf*, C-355/97, EU:C:1999:391, 22 punktą ir 2022 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Cilevičs ir kt.*, C-391/20, EU:C:2022:638, 42 punktą).
- 39 Nagrinėjamu atveju atsakydamas į Teisingumo Teismo prašymą pateikti papildomos informacijos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodė, kad SIIB išsaugojo suinteresuotumą ginčyti valstybei priklausančioje pajūrio valdoje jos pastatytų neišmontuojamų objektų perdavimą valstybės nuosavybėn, kiek dėl to buvo padidintas jos mokėtinas mokestis už naudojimąsi šia valda. Anot šio teismo, SIIB gali ginčyti šį perdavimą pareikšdama ieškinį dėl sprendimo, kuriuo koncesijos davėjas, remdamasis 2006 m. gruodžio 27 d. Įstatymo Nr. 296 1 straipsnio 251 dalimi, įpareigojo ją mokėti didesnę mokestį.
- 40 Vadinasi, Teisingumo Teismo atsakymas į pateiktą klausimą bus naudingas sprendimui dėl ginčo pagrindinėje byloje priimti.
- 41 Be to, nors šis ginčas, atrodo, yra visiškai vidaus pobūdžio, pakanka pažymėti, kaip nurodė Europos Komisija, kad Laivybos kodeksas vienodai taikomas Italijos ir kitų valstybių narių ūkio subjektams. Pasak prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, taip pat negalima atmesti galimybės, kad kitose valstybėse narėse įsisteigę ūkio subjektai buvo ar būtų suinteresuoti pasinaudoti įsisteigimo laisve ir laisve teikti paslaugas tam, kad galėtų vykdyti veiklą Italijos teritorijoje, todėl šios teisės nuostatos gali daryti poveikį, kuris nėra susijęs tik su šia teritorija.
- 42 Šiomis aplinkybėmis prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas, kiek jis susijęs su SESV 49 straipsniu (šiuo klausimu žr. 2016 m. lapkričio 15 d. Sprendimo *Ullens de Schooten*, C-268/15, EU:C:2016:874, 50 punktą).
- 43 Vadinasi, sprendimas dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą turi būti priimtas.

Dėl prejudicinio klausimo

- 44 Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo klausime nurodo SESV 49 ir 56 straipsnius, susijusius atitinkamai su įsisteigimo laisve ir laisve teikti paslaugas, pažymėtina, kad naudojimosi valstybei priklausančia pajūrio valda koncesijos suteikimas neišvengiamai susijęs su koncesininko patekimu į priimančios valstybės narės teritoriją, siekiant stabiliai ir nuosekliai palyginti ilgą laiką dalyvauti šios valstybės ekonominiame gyvenime. Vadinasi, tokios koncesijos suteikimui taikoma SESV 49 straipsnyje numatyta įsisteigimo teisė (šiuo klausimu žr. 1995 m. lapkričio 30 d. Sprendimo *Gebhard*, C-55/94, EU:C:1995:411, 25 punktą; 2010 m. kovo 11 d. Sprendimo *Attanasio Group*, C-384/08, EU:C:2010:133, 39 punktą ir 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *AGET Iraklis*, C-201/15, EU:C:2016:972, 50 punktą).

- 45 Be to, pagal SESV 57 straipsnio pirmą pastraipą Sutarties nuostatos, susijusios su laisvu paslaugu teikimu, taikomos, tik jei netaikomos nuostatos, susijusios su įsisteigimo teise. Taigi SESV 56 straipsnis šiuo atveju netaikomas.
- 46 Be to, kadangi iš Direktyvos 2006/123 44 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos matyti, kad ši direktyva netaikoma ginčui pagrindinėje byloje *ratione temporis*, prejudicinį klausimą reikia nagrinėti tik remiantis SESV 49 straipsniu.
- 47 Šiomis aplinkybėmis darytina išvada, kad savo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar SESV 49 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiama nacionalinės teisės nuostata, numatanti, kad, pasibaigus naudojimosi valstybei priklausančia valda koncesijos galiojimui ir koncesijos sutartyje nesant priešingų nuostatų, koncesininkas privalo nedelsdamas, neatlygintinai ir be kompensacijos perduoti koncesijos pagrindu naudotoje teritorijoje jo pastatytus neišmontuojamus objektus, net jei koncesija atnaujinama.
- 48 Pagal SESV 49 straipsnio pirmą pastraipą uždraudžiami vienos valstybės narės nacionalinių subjektų įsisteigimo laisvės kitos valstybės narės teritorijoje apribojimai. Iš suformuotos jurisprudencijos matyti, kad šią laisvę ribojančiomis turi būti laikomos visos priemonės, kurios, nors ir taikomos nediskriminuojant dėl pilietybės, draudžia, kliudo pasinaudoti SESV 49 straipsnyje garantuojama laisve arba naudojimąsi ja padaro mažiau patrauklų (šiuo klausimu žr. 2004 m. spalio 5 d. Sprendimo *CaixaBank France*, C-442/02, EU:C:2004:586, 11 punktą; 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *AGET Iraklis*, C-201/15, EU:C:2016:972, 48 punktą ir 2022 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Cilevičs ir kt.*, C-391/20, EU:C:2022:638, 61 punktą).
- 49 Vis dėlto SESV 49 straipsnyje įtvirtinto draudimo nepažeidžia nacionalinės teisės aktai, kurie taikomi visiems ūkio subjektams, veikiantiems nacionalinėje teritorijoje, kuriais nesiekama reglamentuoti atitinkamų ūkio subjektų įsisteigimo sąlygų ir kurių galimas ribojamasis poveikis įsisteigimo laisvei yra pernelyg neapibrėžtas ir pernelyg netiesioginis, kad juose įtvirtinta pareiga galėtų būti laikoma ribojančia šią laisvę (šiuo klausimu žr. 1996 m. birželio 20 d. Sprendimo *Semeraro Casa Uno ir kt.*, C-418/93-C-421/93, C-460/93-C-462/93, C-464/93, C-9/94-C-11/94, C-14/94, C-15/94, C-23/94, C-24/94 ir C-332/94, EU:C:1996:242, 32 punktą; taip pat 2022 m. spalio 6 d. Sprendimo *Contship Italia*, C-433/21 ir C-434/21, EU:C:2022:760, 45 punktą).
- 50 Nagrinėjamu atveju, kaip matyti iš šio sprendimo 23 punkto, neginčijama, kad Laivybos kodekso 49 straipsnio 1 dalis taikoma visiems ūkio subjektams, vykdančioms veiklą Italijos teritorijoje. Vadinasi, kaip generalinė advokatė nurodė savo išvados 51 punkte, visiems ūkio subjektams kyla tas pats klausimas, ar ekonomiškai naudinga teikti kandidatūrą ir konkuruoti dėl koncesijos, žinant, kad, pasibaigus jos galiojimui, pastatyti neišmontuojami objektai bus perduoti valstybės nuosavybėn.
- 51 Be to, ši nuostata savaiame nesusijusi su koncesininkų, kuriems leista vykdyti turizmo ir rekreacinę veiklą Italijos valstybei priklausančiose pajūrio valdose, įsisteigimo sąlygomis. Iš tiesų nurodytoje nuostatoje tik numatyta, kad, pasibaigus koncesijos galiojimui ir koncesijos sutartyje nesant priešingų nuostatų, valstybei priklausančioje pajūrio valdoje koncesininko pastatyti neišmontuojami objektai bus nedelsiant ir be kompensacijos perduoti valstybės nuosavybėn.
- 52 Taigi, nors Laivybos kodekso 49 straipsnio 1 dalimi nesiekama reglamentuoti atitinkamų įmonių įsisteigimo sąlygų, taip pat reikia patikrinti, ar ji vis tiek nesukelia ribojamojo poveikio, kaip tai suprantama pagal šio sprendimo 49 punkte nurodytą jurisprudenciją.

- 53 Šiuo aspektu pažymėtina, kad Laivybos kodekso 49 straipsnyje tik atsižvelgiama į bendruosius viešosios nuosavybės principus. Iš tiesų, kaip generalinė advokatė pabrėžė savo išvados 47 punkte, valstybei priklausančioje valdoje koncesininko pastatytų neišmontuojamų objektų neatlygintinas perdavimas koncesiją suteikusiam viešajam subjektui be kompensacijos yra viešosios nuosavybės neperleidžiamumo esmė.
- 54 Neperleidžiamumo principas reiškia, kad viešosios valdos lieka viešųjų subjektų nuosavybė ir leidimai naudotis jomis suteikia nedaug garantijų, nes jie yra terminuoti ir gali būti atšaukti.
- 55 Pagal šį principą teisės aktuose, nagrinėjamu atveju taikomuose naudojimosi valstybei priklausančia valda koncesijai, be jokios abejonės, nustatytas suteikto leidimo naudotis terminas. Vadinasi, nuo pat koncesijos sutarties sudarymo SIIB negalėjo nežinoti, kad jai išduotas leidimas naudotis valda suteikia mažai garantijų ir gali būti atšauktas.
- 56 Be to, matyti, kad minėto 49 straipsnio 1 dalies sukiamas galimas ribojamasis poveikis įsisteigimo laisvei yra pernelyg neapibrėžtas ir pernelyg netiesioginis, kaip tai suprantama pagal šio sprendimo 49 punkte nurodytą jurisprudenciją, todėl šios nuostatos negalima laikyti ribojančia šią laisvę.
- 57 Iš tiesų, kadangi šio 49 straipsnio 1 dalyje aiškiai numatyta galimybė sutartimi nukrypti nuo principo, pagal kurį valstybei priklausančioje pajūrio valdoje koncesininko pastatyti neišmontuojami objektai nedelsiant ir be jokios kompensacijos perduodami valstybės nuosavybėn, šioje nuostatoje akcentuojamas naudojimosi valstybei priklausančia valda koncesijos sutartinis, taigi šalių valios išraiškos, aspektas. Darytina išvada, kad šioje valdoje koncesininko pastatytų neišmontuojamų objektų neatlygintinas perdavimas valstybės nuosavybėn nedelsiant ir be kompensacijos negali būti laikomas priverstiniu šių objektų perdavimu.
- 58 Galiausiai klausimas, ar kalbama apie pirmą koncesijos suteikimą, ar jos atnaujinimą, neturi reikšmės vertinant Laivybos kodekso 49 straipsnio 1 dalį. Šiuo aspektu pakanka konstatuoti, kad atnaujinant naudojimosi valstybei priklausančia valda koncesiją vienas teisėtas naudojimosi šia valda pagrindas pakeičiamas kitu, ir tai nėra pradinio pagrindo palikimas galioti ar pratęsimas. Beje, toks aiškinimas užtikrina, kad koncesija būtų suteikiama tik surengus konkurso procedūrą, per kurią paisoma visų kandidatų ir dalyvių lygybės.
- 59 Taip pat svarbu pažymėti, kad šio sprendimo 50–58 punktuose pateikto SESV 49 straipsnio išaiškinimo nepaneigia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausime nurodyti „iš 2016 m. sausio 28 d. Sprendimo *Laezza* (C-375/14, EU:C:2016:60) išplaukiantys principai“.
- 60 Toje su azartiniais lošimais susijusioje byloje savo ekonominei veiklai vykdyti koncesininkai naudojami jiems nuosavybės teise priklausančiu turtu. Nagrinėjamoje byloje yra kitaip, nes, kaip savo rašytinėse pastabose nurodė Italijos vyriausybė, SIIB išduotas leidimas naudotis valstybei priklausančia pajūrio valda suteikė jai tik laikiną teisę valdyti toje valdoje jos pastatytus neišmontuojamus objektus.
- 61 Be to, iš 2016 m. sausio 28 d. Sprendimo *Laezza* (C-375/14, EU:C:2016:60) 43 punkto matyti, kad priemonė, įpareigojanti neatlygintinai perleisti teisę naudotis azartiniais lošimams rengti būtinu turtu, laikytina sankcija, nes privalomai taikoma koncesininkui ir jis negalėjo dėl jos derėtis. Nagrinėjamoje byloje yra kitaip, nes klausimas, ar koncesijos galiojimo laikotarpiu valstybei priklausančioje valdoje koncesininko pastatyti objektai bus neatlygintinai prijungti prie šios

valdos, sprendžiamas sutartinėmis derybomis tarp koncesiją suteikusio viešojo subjekto ir koncesininko. Iš tiesų Laivybos kodekso 49 straipsnio 1 dalyje tik papildomai („[j]ei koncesijos sutartyje nenustatyta kitaip“) numatyta, kad „pasibaigus koncesijos terminui, valstybei priklausančioje valdoje pastatytus neišmontuojamus objektus įgyja valstybė, nemokėdama jokios kompensacijos ar atlygio, o koncesijos davėjas gali nurodyti juos nugriauti ir taip atkurti ankstesnę valstybei priklausančio turto būklę“.

- 62 Šiomis aplinkybėmis į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo klausimą reikia atsakyti: SESV 49 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį nedraudžiama nacionalinės teisės nuostata, numatanti, kad, pasibaigus naudojimosi valstybei priklausančia valda koncesijos galiojimui ir koncesijos sutartyje nesant priešingų nuostatų, koncesininkas privalo nedelsdamas, neatlygintinai ir be kompensacijos perleisti koncesijos pagrindu naudotoje teritorijoje jo pastatytus neišmontuojamus objektus, net jei koncesija atnaujinama.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 63 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (trečioji kolegija) nusprendžia:

SESV 49 straipsnis turi būti aiškinamas taip:

pagal jį nedraudžiama nacionalinės teisės nuostata, numatanti, kad, pasibaigus naudojimosi valstybei priklausančia valda koncesijos galiojimui ir koncesijos sutartyje nesant priešingų nuostatų, koncesininkas privalo nedelsdamas, neatlygintinai ir be kompensacijos perleisti koncesijos pagrindu naudotoje teritorijoje jo pastatytus neišmontuojamus objektus, net jei koncesija atnaujinama.

Parašai.